Financieel-economische onderbouwing CPN verkiezingsprogramma 1986-1990

- zinvol werk scheppen
- arbeidstijdverkorting tot 32 uur
- verbetering koopkracht
- herstel en vernieuwing sociale zekerheid

SAMENVATTING

De CPN zet met het verkiezingsprogramma 'Met alle macht' voor de komende periode een koers uit van aktieve bestrijding van de sociale crisisverschijnselen in de Nederlandse samenleving. Dat vereist een vernieuwing van de economische politiek en een duidelijke verandering van de prioriteiten.
Het beleid van CDA en VVD heeft geleid tot ongehoorde sociale achteruitgang van grote groepen, vooral uitkeringsgerechtigden en tot verduurzaming van de massale werkloosheid. De voortzetting van de politiek waarop zij onverbloemd uit zijn, moet worden verhinderd. Een verandering van de sociaal-economische politiek is niet alleen nodig, maar ook een reële mogelijkheid. Dat laat deze onderbouwing van het verkiezingsprogram van de CPN zien.

Vernieuwing van de sociaal-economische politiek heeft ten doel om een daadwerkelijke bestrijding van de werkloosheid te bereiken en verbetering te brengen in de uitzichtloze sociale positie van grote groepen mensen met lage uitkeringen en lonen. Daarvoor is onontbeerlijk dat een actief sociaal beleid wordt gevoerd; een breuk met het optreden van de regering Lubbers-Van Aardenne, die de verantwoordelijkheid van de overheid voor werkloosheidbestrijding en sociale voorzieningen heeft afgeschreven, is aan de orde.

De kernpunten om dit te bereiken zijn:
- Verbetering van de koopkracht van werknemers en optrekken van de inkomens van uitkeringsgerechtigden en laagstbetaalden.
- Arbeidstijdverkorting naar 32 uur.
- Toepassing van de koppeling van de sociale uitkeringen aan de lonen.
- Verbetering van het stelsel van sociale zekerheid.
- Voorzieningen voor verbetering van de positie van vrouwen, jongeren en langdurig werklozen op de arbeidsmarkt.
- Verlaging van de defensie-uitgaven.
- Democratisering van bedrijven, sociale instanties en overheidsinstellingen.

In het onderstaande wordt een overzicht gegeven van de beleidsveranderingen in kwantitatieve zin, waar de CPN voor optreedt, en van de financiering van dat beleid.
Voor het bereiken van een verandering van de richting van de economische groei en tevens een hoger peil van die groei (drie procent jaarlijks) is een activering van de overheidsbestedingen nodig en een verlegging van kapitaalsstromen. Daardoor - en door belangrijke verkorting van de arbeidstijd - moet de werkloosheid worden teruggedrongen met ongeveer 400.000 mensen.
Rekening houdend met daaruit voortvloeiende vermindering van het aantal sociale uitkeringen en belastinginkomsten is het mogelijk dat ondanks hogere uitgaven (per saldo elf miljard gulden meer dan bij voortzetting van het huidige beleid) het financieringstekort ten opzichte van het nationaal inkomen enigszins terugloopt (één procent).

DOCUMENTATIECENTRUM NEDERLANDSE POLITIEKE PARTIJEN

Verandering van het sociaal-economisch beleid houdt meer in dan een verlegging van uitgaven en geldstromen. De prioriteiten en de aanpak van het sociale beleid moeten grondig worden herzien.
Het huidige beleid maakt de arbeidsmarkt tot een ondernemersparadijs, door flexibilisering van arbeidsvoorwaarden, verruiming van passende arbeid, verlaging van minimumloon, versoepeling van ontslagrecht. Voor CDA en VVD ligt de oorzaak van werkloosheid niet alleen bij werkenden zelf - hun beleid maakt mensen ook zelf verantwoordelijk voor de 'oplossing'. Deze manier om de werkloosheid aan te pakken leidt wel tot hogere rendementen op korte termijn, maar voor een verbetering van de economische structuur is die aan pak tot mislukken gedoemd.

INLEIDING.

Het kabinet Lubbers heeft zijn laatste miljoenennota triomfantelijk gepresenteerd. Ook in de media worden de resultaten van het bezuinigingsbeleid in het algemeen positief beoordeeld.
De stroom van lofbetuigingen is verbijsterend als de uitkomsten van het regeringsbeleid op een rij gezet worden. Het kabinet heeft op cruciale punten de doelstellingen van zijn economisch beleid niet gerealiseerd. Dat blijkt onder meer uit de Macro Economische Verkenningen (MEV), het economisch overzicht van de regering.

* De werkloosheid is de hoogste van alle ontwikkelde landen 14.5% in 1985. Toename sinds 1982: meer dan 200.000. Bovendien is het cijfer van 1985 765.000 nog te laag door o.a. het niet meetellen van werklozen ouder dan 57½ jaar en andere groepen werklozen; vrouwen worden ontmoedigd zich bij de arbeidsmarkt te melden;

* De economische groei is sinds 1982 slechts 0,75 % per jaar. Terwijl de - toch al lage - gemiddelde groei van West-europa nog altijd 1,7% per jaar bedroeg (MEV 1986 blz. 10).

* Het overheidstekort zal in 1986 "gedaald" zijn tot 8.5% van het nationaal inkomen (MEV blz.106) (1982- 8,9%: 1981- 7,9%).

* Het winstinkomen is spectaculair gestegen. Van 1982 tot 1986 zijn de winsten met ruim 50% toegenomen. (Arbeidsinkomenquote 1982-82,5%; 1986-74,4% (MEV blz.103).

* De arbeidskosten zijn spectaculair gedaald. In 10 jaar zijn ze 30% achtergebleven bij die van konkurrerende landen. Voor grote aantallen mensen is de koopkracht achteruitgegaan, voor velen dramatisch. Sinds 1980 is de koopkracht van de bijstand 17% gedaald. (Stedelijk Aktiekomitee Uitkeringsgerechtigden).

* Nederland heeft een aanzienlijk overschot op de betalingsbalans (1985- 19 miljard) met een "omvangrijke strukturele komponent" (MEV blz.14) als gevolg van onderbesteding. Door de onderbesteding wordt er weinig geinvesteerd. Veel kapitaal wordt geëxporteerd op zoek naar hogere rendementen of wordt risicoloos belegd in staatsobligaties.

ANALYSE VAN DE ONTWIKKELING VAN DE ECONOMIE.

De huidige krisis bereikte zijn dieptepunt rond 1981/1982. Sindsdien is sprake van een - zeer bescheiden - konjunkturele opleving. De vooruitzichten voor de komende tijd zijn internationaal uiterst onzeker. Naast schaarse positieve geluiden (West-Duitsland), overheersen negatieven faktoren zoals de noodzaak tot een bezuinigingsbeleid in de V.S., de zich voortslepende schuldenkrisis van de derde wereld en de blijvende stagnatie in West-Europa. Voor de Nederlandse situatie is het belangrijk dat de recessie gepaard is gegaan met stijgende winsten. Dit is opvallend omdat de inzinkingen in de 70-er jaren juist afbrokkelende winsten te zien gaven. Het economisch beleid in Nederland is in de 80-er jaren eenzijdig gericht op stimuleren van de export. De produktiekosten worden

verlaagd ten koste van de koopkracht van loonafhankelijken en uitkeringsgerechtigden en ten koste van de kollektieve voorzieningen. Zo lag de particuliere konsumptie begin 1985 onder het nivo van 1980 terwijl de export in die periode meer dan 20% gestegen is.
Een deel van het bedrijfsleven - vooral bestaand uit de grote export gerichte ondernemingen - profiteert van dit beleid. De andere sektoren stagneren door de beperking van de binnenlandse koopkracht. Zo groeit de winst in de industrie - voor meer dan de helft producerend voor de export - van 1982 op 1985 met 16,5% van de toegevoegde waarden terwijl de voornamelijk binnenlands gerichte dienstensektor een toename ziet met 5,5%.
De toenemende betekenis van de export is geen nieuw verschijnsel. De export groeit sinds de Tweede Wereldoorlog systematisch sneller dan de produktie voor de binnenlandse markt. De Nederlandse economie raakt door internationale specialisatie steeds verder vervlochten met de wereldeconomie. Dit betekent een toenemende afhankelijkheid van de stand van de economie in de konkurrerende landen maar ook steeds minder ruimte voor het voeren van een nationaal gericht economisch beleid. Een gevaarlijke consequentie van deze ontwikkeling is het toenemende isolement van de binnenlandse sektor. Door de verwaarlozing en de geringe omvang van de thuismarkt richten export-bedrijven zich qua toelevering én afzet steeds exclusiever op het buitenland. Ook de goed geschoolde arbeidskrachten en hoogwaardige technologische ontwikkelingen worden door de export-sektor geabsorbeerd, waardoor de binnenlandse sektor verder achter raakt.
Tenslotte dreigt een situatie waarbij een voldoende nivo van de binnenlandse koopkracht geen belang meer is voor de ondernemersorganisaties die gedomineerd worden door exporteurs. De vruchten van de exportgroei (koopkracht, toepassing van nieuwe technologie, werkgelegenheid) dreigen steeds meer aan de nationale economie voorbij te gaan.
In de huidige situatie leidt de exportgroei, die grotendeels het gevolg is van de economische opleving in de V.S., in kombinatie met de kostenmatiging tot scherp stijgende winsten. De investeringen blijven hierbij achter zodat er een enorme stroom speculatief kapitaal is ontstaan die deels naar het buitenland verdwijnt (1984 12 miljard) en deels andere beleggingen zoekt, zoals de staatsleningen en dollarbeleggingen. Het rendement op de staatsleningen is door het hoge rente-nivo en de sterk dalende inflatie gestegen van 2,5% (1982) naar 6,5% á 8% (MEV blz.79). Zo bedragen de uitbreidingsinvesteringen (= investeringen verminderd met de afschrijvingen) in 1985 ± 5 miljard bij een overschot aan beschikbaar kapitaal (financieringssaldo bedrijven) van 16 miljard (MEV blz 65). Al sinds 1979 beweegt het nivo van de investeringen in Nederland zich beneden het gemiddelde E.G-nivo dat op zijn beurt achterblijft bij dat in de V.S. Deze cijfers verbleken als ze gelegd worden naast de Japanse gegevens (MEV - grafiek II.3).

grafiek II.3

INVESTERINGSQUOTEN VAN BEDRIJVEN (EXCL. WONINGBOUW)
in procenten van het BBP, in prijzen van 1980
BBP = Bruto Binnenlands Produkt

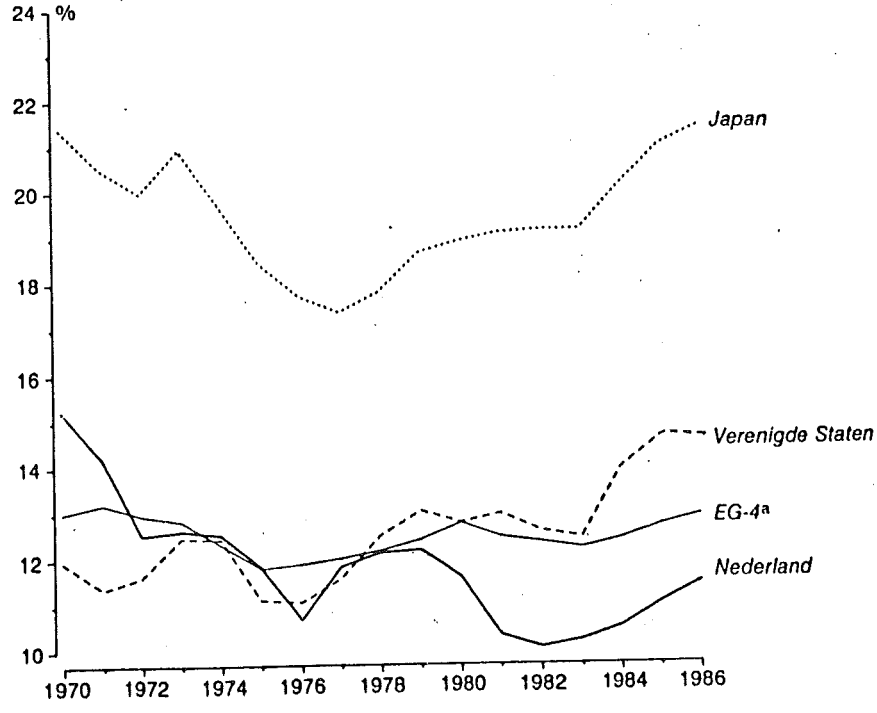

[a] West-Duitsland, Frankrijk, Italië, en Verenigd Koninkrijk

De Amerikaanse economische politiek kan niet als voorbeeld worden genomen. De hoge bewapeningsuitgaven en de afbraak van sociale voorzieningen leiden tot onaanvaardbare tegenstellingen in de V.S. zelf. Een dergelijk beleid ondergraaft op termijn zijn eigen bestaansvoorwaarden. Wel is het interessant om aan de hand van het Amerikaans voorbeeld te illustreren wat de mogelijkheden zijn van stimulerend beleid. Sinds 1983 is dit beleid ondanks de zeer hoge rentestand en de slechte konkurrentie positie (door de hoge dollarkoers) zeer succesvol is geweest t.a.v. het verhogen van de investeringen.
Het kapitaal in Nederland onttrekt zich aan de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de nationale economie. Het zou interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre het grote konkurrentie-vermogen van de Japanse economie het gevolg is van het struktureel hogere aandeel van de bedrijfskosten dat geherinvesteerd wordt. Sinds 1970 wordt in Europa en de V.S. ± 12½% van de omzet geïnvesteerd tegen ± 20% in Japan! Dit wijst erop dat een groot deel van het Westerse kapitaal speculatief wordt ingezet en dus onttrokken wordt aan de produktiesfeer.
De kombinatie van de internationale krisis, de zwakke binnenlandse markt en het weglokken van kapitaal uit de produktie verklaart grotendeels de enorme toename van de werkloosheid. Als gevolg hiervan nemen de overheidsuitgaven toe (uitkeringen) terwijl de inkomsten stagneren bij gebrek aan economische groei. Sinds 1980 is het financieringstekort van de overheid uit de hand gelopen. Het kabinetsbeleid heeft aan deze ontwikkeling weinig kunnen veranderen. De recente daling van het tekort wordt,

evenals de lichte daling van de werkloosheidcijfers, niet zozeer veroorzaakt door de bezuinigingspolitiek, maar door het internationaal herstel. Aangezien dit herstel zeer wankel is, is ook een voortgang van de daling van het tekort zeer onzeker. Bovendien wordt een deel van de daling veroorzaakt door een vervroegde inning van de winsten van een aantal staatsbedrijven. Een dergelijke truc kan maar eenmaal worden uitgehaald. Het beleid van dit kabinet heeft dus gefaald.

GEVOLGEN VAN HET GEVOERDE BELEID.

Het bezuinigingsbeleid is verantwoordelijk voor de vergroting van de inkomensverschillen in Nederland: verrijking naast verarming; een toenemende scheiding op de arbeidsmarkt tussen groepen met goedbetaalde banen en rechtsposities en groepen langdurig werklozen, part-time werkenden, afroepkrachten, laag betaalden; ontkoppeling van uitkeringen; winststijging naast loondaling.
Van dit beleid profiteren met name grote internationaal gerichte bedrijven. De omzet van de multinationals groeit snel en hun winstcijfers zijn hoger dan ooit. Tegelijkertijd zijn de netto-inkomens in de periode 1982-1984 met minimaal 6% tot in sommige gevallen 20% gedaald.(Politiek en Cultuur september 1985 blz.270). Bijstand en minimumloon zijn in die periode ongeveer 10% achteruitgegaan. Daartegenover staat inkomensgroei van een aantal hogere kategorieën looninkomens en sinds 1982 een verdubbeling van de winstinkomens.
De omvang van de werkgelegenheid is sinds 1980 kontinu gedaald, pas in 1985 vindt een lichte stijging plaats. Deze opleving vloeit voort uit arbeidstijdverkorting en uit groei van de export. Zij vindt eerder plaats ondanks dan dankzij het overheidsbeleid. Binnen de groep geregistreerde werklozen neemt het aantal langdurige werklozen beangstigend toe. In 1985 zijn 270.000 mensen langer dan 2 jaar werkloos.
De situatie op de arbeidsmarkt wordt nog versluierd door manipulatie met de cijfers de aantallen niet geregistreerde werklozen zijn nu uitgebreid met mensen ouder dan 57½ jaar (± 50.000). Deze worden gevoegd bij o.a. WAO-ers die gedeeltelijk arbeidsgeschikt zijn, maar geen passend werk kunnen vinden, mensen die een baan zoeken van minder dan 20 uur en werkzoekenden die niet ingeschreven staan omdat ze geen recht hebben op een uitkering. Zo blijkt dat in 1985 van de 90.000 nieuwkomers op de arbeidsmarkt 45.000 "zich terugtrekken"; met name vrouwen worden ontmoedigd zich op de arbeidsmarkt te melden. Zo blijkt dat liefst 50% van de nieuwkomers niet meer in de cijfers voorkomt (MEV blz.71).

ARBEIDSMARKTBELEID.

Het kabinetsbeleid vertrouwt voor herstel van de werkgelegenheid volledig op het marktmechanisme. Voor bestrijding van de werkloosheid moet de arbeidsmarkt "beter" werken. Daartoe dienen grote loonverschillen, een grotere afstand tussen lonen en uitkeringen, een verruiming van het begrip "passende arbeid" en afbraak van de sociale zekerheid. De druk op werklozen én werkenden wordt groter, terwijl ondernemers in staat zijn om sneller en goedkoper te voorzien in hun behoefte aan gekwalificeerde arbeidskracht. In deze benadering past ook verlaging of zelfs afschaf-

fing van het minimumloon zoals was voorgesteld voor 15-16- en 17 jarigen. (Miljoenennota 1986).
Een doorbreking van het minimumloon brengt grote risico's met zich. Het opent de mogelijkheid tot het ontstaan van zeer laag betaalde en laag gekwalificeerde arbeidsplaatsen. Voor een deel van de werkers valt de noodzaak tot het verkrijgen van een hogere kwalificatie weg, waardoor vervolgens beter werk en een hoger loon voor hen onbereikbaar worden. Voor de Nederlandse economie blijven zodoende talloze arbeidskwaliteiten ongebruikt. Om hoogwaardige produkten te kunnen maken zijn gekwalificeerde arbeidskrachten nodig. Dat vereist een democratisch produktiesysteem waarbij werknemers hun kennis en ervaring kunnen inzetten voor verbetering van het produktieproces.
De afgelopen vier jaar is een omgekeerde ontwikkeling in gang gezet. Werknemers worden beschouwd als wegwerpartikelen die je naar believen een tijd kunt gebruiken om ze vervolgens weer op straat te schoppen.
Het feit dat de overheid geen verantwoordelijkheid meer op zich neemt ten aanzien van de arbeidsmarkt staat niet op zichzelf. De opvatting over de rol van de staat is veranderd. Door de toenemende dominantie van de export-sektor is het belang dat de ondernemersklasse had bij een aantal specifieke taken van de verzorgingsstaat weggevallen. Dientengevolge heeft de staat de verantwoordelijkheid voor werkgelegenheid, een rechtvaardige inkomensverdeling en de garantie voor minima-voorzieningen laten vallen. Arbeidsrust wordt nu afgedwongen door werkloosheid.
Kortzichtigheid viert hoogtij bij bezuinigen op onderwijs, welzijnswerk, gezondheidszorg e.d. De bodem voor economische bedrijvigheid wordt ondergraven door uitholling van de sociale zekerheid waardoor de garantie voor het nivo van de koopkracht wegvalt. Vrouwen worden teruggedrongen van de arbeidsmarkt en hooguit gestimuleerd in veelal lager gewaardeerde deeltijdbanen te gaan werken. Op langere termijn wordt zo door de afbraak van de kollektieve sektor zware schade toegebracht aan maatschappij en economie.
Zeker in een dichtbevolkte en hoog ontwikkelde maatschappij als de Nederlandse kunnen arbeidsmarkt, milieubeheer, opleidingsnivo e.d. niet alleen via de markt georganiseerd worden. De willekeur van het marktmechanisme werkt met name negatief op de arbeidsmarkt. Het selektie-proces van werknemers werkt discriminerend en schakelt systematisch grote groepen mensen uit.
Een alternatief beleid zou gericht moeten zijn op een optimaal gebruik van alle beschikbare arbeidskrachten. Daartoe moeten enerzijds de arbeidsbureaus een veel aktievere sturende en begeleidende rol krijgen (om-en bijscholing, een belangrijke invloed bij het vervullen van een deel van de vakatures). Anderzijds zou bevorderd moeten worden, dat de arbeids-organisatie in bedrijven verandert. Zowel vanuit de ontwikkelingen in het produktieproces (steeds snellere veranderingen) als vanuit het belang van werknemers (de noodzaak van omschakeling) is het wenselijk de vergaande opdeling in specialismen terug te dringen. Door het creeëren van breder ingevulde funkties kunnen werknemers verande- ringen makkelijker verwerken. Door drastische arbeidstijdverkorting en het scheppen van voorzieningen worden de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt verbeterd. Via CAO-overleg (technologie-overeenkomsten) kan afgedwongen worden dat herplaatsing van werknemers en om- en bijscholing onderdeel worden van de verantwoordelijkheid van bedrijven. In het CPN-verkiezingsprogramma worden hiertoe een reeks konkrete voorstellen gedaan.

EEN ALTERNATIEF BELEID.

Een beleid kan alleen perspektief bieden als het krisis-tendenzen bestrijdt en zelf nieuwe ontwikkelingen creëert.
In de praktijk van het huidige beleid wordt de ontwikkeling van de economie als een onbeïnvloedbaar gegeven beschouwd waaraan de overheid zich moet aanpassen. Dat vloeit voort uit de keuze voor herstel via het marktmechanisme. Daarmee wordt prioriteit gelegd bij vermindering van het overheidstekort, het terugdringen van de omvang van de kollektieve sektor en groei van de winsten door lastenverlichting. De consequentie daarvan is dat de omvang van de werkgelegenheid niet meer tot de direkte verantwoordelijkheid van de overheid behoort. Illustratief voor deze ontwikkeling is dat in de miljoenennota zonder blikken of blozen wordt verondersteld dat de werkloosheid zich de komende vier jaar op het huidige nivo handhaaft.
Het verkiezingsprogramma van de CPN stelt daar tegenover de noodzaak én de mogelijkheid om door economisch beleid de ontwikkeling van de economie en de werkgelegenheid te sturen.
Een eerste vereiste is een stimuleringsbeleid gericht op binnenlandse groei. De huidige stand van zaken (onderbesteding en een hoog financieringstekort) vraagt om een nieuwe aanpak. Door het hoge tekort kan de staat niet in haar eentje voor een bestedingsimpuls zorgen.
De ruimte zit niet bij de staat maar bij de bedrijven. Zij hebben de afgelopen tijd bij lange na niet al hun winst geïnvesteerd. Een deel van deze winsten zal moeten worden gebruikt om de totale koopkracht van de bevolking te verhogen. De stimulans die daarvan uitgaat zal de groei doen toenemen. De werkloosheid en het financieringstekort zullen er door dalen.
Het belangrijkste argument tegen stimuleringsbeleid in een kleine economie is dat een deel van de extra bestedingen in het buitenland terecht komt (het weglek effekt). Hierdoor ontstaat een tekort op de betalingsbalans. De ervaringen van Frankrijk in de afgelopen jaren laten zien dat dit een reëel probleem is.
Voor Nederland is dit argument op dit moment echter ongeldig.
Het handelsverkeer met het buitenland levert Nederland een enorme overschot op met "een omvangrijke strukturele komponent" (MEV.blz.14.). Dit is het gevolg van een sterk verbeterde konkurrentie-positie door de daling van de arbeidskosten ondanks een harde (=dure) gulden.
Indien rekening gehouden wordt met de ruimte noodzakelijk voor ontwikkelingshulp (1%) en met een import-lek van 50% (het deel van de bestedingen dat naar het buitenland vloeit) dan biedt het betalingsbalansoverschot van 1985 (19 miljard) nog ruimte voor een bestedingsimpuls in de orde van grootte van 30 miljard! (8% van het nationaal inkomen).
De noodzaak van toename van de bestedingen wordt zelfs - tussen de regels door - onderschreven door het Centraal Planbureau (MEV.blz.14.).
De extra koopkracht zal ook investeringen doen toenemen doordat de afzet verwachtingen van de ondernemers verbeteren. In een aantal gevallen, vooral als nieuwe technologieën en dus vaak nieuwe markten in het spel zijn, is deze koopkracht impuls echter onvoldoende om de investeringen op het vereiste nivo terug te brengen. In die gevallen zal de overheid zelf bedrijven moeten opzetten. Sinds het RSV-debacle schijnt de dominante mening te zijn dat de staat te log en te dom is om zelf doelmatig te investeren. Dit is een verkeerde konklusie uit de gevoerde debatten, (Zie CPN-brochure "Lessen in Macht"). Het verleden heeft bewezen dat de

staat zeer wel in staat is om de beslissende stoot te geven bij de oprichting van nieuwe bedrijven (KLM,DSM,HOOGOVENS). Het probleem bij RSV was eerder het gebrek aan controle mogelijkheden door de werknemers en de O.R. en incompetentie van de controlerende ambtenaren. In dit verband is het onbegrijpelijk dat de regering met de gedachte speelt delen van de PTT te privatiseren. De telecommunicatie is een sektor waar grote vernieuwingen te verwachten zijn. Het is onverstandig om met de PTT een instrument om de economie te sturen uit handen te geven.
In het programma van de CPN is deze visie uitgewerkt in konkrete beleidsvoorstellen. Voorgesteld wordt o.a. ATV tot 32 uur, verbetering van de koopkracht voor de inkomens tot en met modaal en herstel en vernieuwing van het sociale stelsel. Om de investeringen van de overheid weer op een aanvaardbaar peil te brengen is een bedrag ten grootte van 1% van het Nationaal Inkomen gereserveerd. Dit bedrag is nodig om de woningbouw, het onderwijs, het milieu en het openbaar vervoer op peil te houden.

Tabel 1 geeft een overzicht van de voornaamste beleidsvoorstellen, zoals die in het verkiezingsprogramma zijn opgenomen. Tevens zijn de bedragen vermeld, die met deze beleidsvoorstellen zijn gemoeid. Naast voorstellen die geld kosten, zijn ook voorstellen opgenomen die geld opleveren, zoals de afschaffing van de premiegrenzen voor de volksverzekeringen, de verhoging van de belastingen op aardgaswinsten en de bezuiniging op defensie. Een aantal inkomensposten zijn 'pro memorie' geraamd (dat wil zeggen dat geen bedragen zijn genoemd) aangezien hiervoor nauwelijks een reële schatting valt te maken. Het gaat hierbij om de bestrijding van belastingfraude en oneigenlijk gebruik van aftrekposten en om de belasting op kapitaalexport. Geschat wordt dat door bestrijding van belastingfraude 2 miljard kan worden binnengehaald, maar deze schatting is zeer onzeker. Indien deze posten wel zouden zijn meegenomen zou het totaalbedrag lager zijn uitgevallen.
In de tabel zijn niet alleen posten opgenomen die op het overheidsbudget drukken, maar ook posten die voor rekening zijn van de sociale fondsen. Uitgangspunt is dat de premie-opbrengst t.o.v. de miljoenennota ongewijzigd blijft. Extra uitgaven van de sociale fondsen kunnen worden gedekt door rijksbijdragen aan die fondsen, net zoals lagere uitgaven (b.v. door daling van de werkloosheid) kunnen worden gebruikt voor verlaging van de rijksbijdragen.
Mocht door een stijging van het aantal mensen met een betaalde baan de premie-opbrengst boven het in de miljoenennota geraamde bedrag uitstijgen, dan kan deze extra premie-opbrengst worden gebruikt voor een verlaging van de premiepercentages. Deze premieverlaging vormt een belangrijke bijdrage aan de financiering van ATV.

DE FINANCIERING VAN EEN ALTERNATIEF.

De vraag dient zich aan of een dergelijke stijging van de uitgaven financieel verantwoord is. Leidt een dergelijk programma in de nabije toekomst niet tot een verdere groei van het financieringstekort en tot een onaanvaardbare stijging van de staatsschuld en de rente die daarover moet worden betaald?
De toekomst voorspellen is een kunst op zich. Rond de verkiezingen blijken velen daar in thuis. In de miljoenennota worden indrukwekkende berekeningen gemaakt over de te verwachten ontwikkeling van de rentelasten

en de noodzakelijke ombuigingen. De basis van deze berekeningen is onduidelijk. Verondersteld wordt een economische groei van 2% per jaar. Gezien het matigingsbeleid dat het kabinet voor de komende jaren voorstelt, lijkt dit veel te hoog. Dit beleid heeft in de afgelopen jaren immers tot een groei van minder dan 1% geleid.
Maar ook de wijze van redeneren van de PvdA leidt niet tot een oplossing. Ook zij neemt een groei van 2% als uitgangspunt. Op basis hiervan wordt het verlanglijstje van 'leuke dingen' doorgerekend. Dat wat niet kan worden betaald, wordt net zo makkelijk geschrapt.
Van een economisch programma is op deze manier geen sprake. Er wordt slechts gedreven op golven van de internationale konjunktuur. De mogelijkheden voor een eigen nationale politiek worden hiermee uit handen gegeven. De werkenden en uitkeringsgerechtigden zijn in dat geval het kind van de rekening.
Uitgangspunt van een economisch programma moet zijn dat een gewenst groeipercentage gerealiseerd kan worden. Dat betekent dat het nivo van de bestedingen beinvloed moet worden. Voor een redelijke groei is een jaarlijkse stijging van de totale koopkracht met 3% een vereiste. Deze stijging kan worden gerealiseerd door ATV tot 32 uur, door verbetering van de koopkracht en door verbetering van de sociale zekerheid. Om dezelfde reden is het nodig dat bestedingen van de overheid in opwaartse richting worden omgebogen.

In tabel 2 is weergegeven hoe de beleidsvoorstellen van de CPN kunnen worden gefinancierd, door de doorwerking van ATV en snellere economische groei. Uitgangspunt van de berekeningen zijn de cijfers in de miljoenennota en de veronderstellingen die daar worden gemaakt. Op basis van deze cijfers is een schatting gemaakt van de gevolgen van de door de CPN voorgestelde politiek.
Er zijn drie manieren waarop de snellere groei bijdraagt aan de verlaging van het tekort.
Allereerst klaagt het kabinet in de miljoenennota over het feit dat de progressiefaktor onder 1 is gezakt. Dat wil zeggen dat bij 1% stijging van het nationale inkomen de belastinginkomsten met minder dan 1% stijgen.Voor 1980 gold het omgekeerde. Op deze manier is het kabinet veel belastinginkomsten mis gelopen. De oorzaak van deze verandering in de progressiefaktor ligt in de ontwikkeling van de inkomens. Doordat de koopkracht is achtergebleven zijn mensen in lagere belastingtarieven terecht gekomen. In plaats daarvan zijn de winsten opgelopen. Het feitelijke belastingtarief over winsten is echter aanmerkelijk lager dan het tarief over lonen, zodat als gevolg van deze inkomensherverdeling de belastingonkomsten zijn achtergebleven. De herverdelingspolitiek van winsten naar lonen, die de CPN voorstelt, zal deze tendens omkeren. Vandaar dat gerekend is met een waarde van de progressiefaktor van 1,2.
Ten tweede leidt het CPN-programma tot meer groei. De omvang van dit effekt is vanzelfsprekend moeilijk vast te stellen.Een extra groei van 1% per jaar lijkt een realistische schatting. Het investeringsprogramma van 1% van het nationaal inkomen heeft een direkt effekt van 0,25% groei per jaar (¼ van het totale effekt na vier jaar). Wordt rekening gehouden met de indirekte effekten (meer banen en dus meer koopkrachtige vraag) dan wordt dit effekt nog groter. De verbetering van de koopkracht van de uitkeringsgerechtigden heeft een vergelijkbare invloed op de groei. Tenslotte heeft onderzoek uitgewezen (zie'ATV met behoud van loon: 32 uur in 1988', Tijdschrift voor Politiek en Economie 8/4) dat ATV via verho-

ging van de totale koopkracht leidt tot een toename van de groei. Uitgaande van de 2% groei, waarmee in de miljoenennota wordt gerekend, kan bij uitvoering van het CPN-programma dus een groei van 3% worden verwacht.
De hogere groei leidt tot meer belastinginkomsten. Bij de bepaling van de omvang van deze extra belastinginkomsten moet worden gerekend met dezelfde waarde van de progressiefaktor, die in het voorafgaande werd genoemd (1,2). Aangezien het financieringstekort als een percentage van het Netto Nationaal Inkomen wordt uitgedrukt, leidt een groei van dit nationaal inkomen op zich zelf ook tot een daling van dit percentage ('effekt op de noemer').
Ten derde leidt ATV tot belangrijke inverdieneffekten. Het voorgestelde beleid van ATV, koopkrachtstimulering en verhoging van de overheidsinvesteringen leidt tot een vermindering van de werkloosheid met 300.000 tot 500.000 mensen. Hierdoor daalt het aantal uitkeringsgerechtigden in WW, WWV, en RWW. De daling van de kosten van de WW kan via verlaging van de rijksbijdragen aan de sociale fondsen worden doorgegeven aan de staat, lagere kosten van de WWV en de RWW komen rechtstreeks ten goede aan de staat en leiden tot aanzienlijke vermindering van het tekort. Deze manier van' bezuinigen' op de sociale zekerheid werkt aanzienlijk beter dan het steeds weer verlagen van uitkeringen.
Als deze drie effekten worden aangenomen, dan blijken ze de extra- kosten van het CPN-programma ruimschoots te compenseren. Het tekort daalt in vier jaar met 1% van het nationaal inkomen.
In tabel 2 is geen rekening gehouden met de ontwikkeling van de rentelasten. Dit is gedaan omdat deze nog moeilijker zijn te voorspellen dan de andere posten op de begroting. Ze zijn afhankelijk van de rente, de economische groei en de inflatie. Kleine veranderingen in één van deze drie hebben een grote invloed op het verloop van de rentelasten.
In de miljoenennota wordt uitgegaan van het verband tussen de hoogte van het financieringstekort en de rentestand. Verondersteld wordt dat 1% vermindering van het tekort leidt tot 0,4% daling van de rente. Vanaf het moment waarop dit verband voor het eerst werd gebruikt om de noodzaak van bezuinigingen te beargumenteren, is er van verschillende kanten op gewezen dat dit verband niet op grond van cijfers valt aan te tonen. De Nederlandse rentestand wordt goeddeels bepaald op de internationale geldmarkt. Een verandering van het tekort heeft daar nauwelijks invloed op.
Ook de veronderstelling die in de miljoenennota over inflatie wordt gemaakt is arbitrair (2%). Een dergelijke lage inflatie kan alleen worden gerealiseerd door loonmatiging en verdere bezuinigingen. Deze politiek komt alleen banken en andere beleggers in staatsobligaties ten goede, omdat ze de reële rente (de feitelijke rente min de prijsstijging) hoog houdt.
Omdat de rentelasten moeilijk te voorspellen zijn is in tabel 3 slechts een rekenvoorbeeld gegeven. Op basis van de gegevens in de miljoenennota en op basis van de cijfers uit tabel 2 zijn de rentelasten tot 1990 berekend. Bij deze berekeningen is uitgegaan van dezelfde rentestand als in de miljoenennota wordt gehanteerd (1%). Het onzinnige verband tussen financieringstekort en rentestand is hierbij buiten beschouwing gelaten. Indien hiermee zou zijn gerekend, zouden de rentelasten lager zijn uitgevallen. Voor de economische groei is uitgegaan van de eerder genoemde 3%. Met een dergelijke groei is 4% inflatie een realistische veronderstelling.

Uit het rekenvoorbeeld blijkt dat de rentelasten zich in de loop van de tijd stabiliseren. Groei blijkt een belangrijke bijdrage te leveren aan de beheersing van de staatsschuld dan bezuinigingen.
Tot slot is berekend wat de gevolgen zijn van het door de CPN voorgestelde beleid voor de totale omvang van de kollektieve sektor in 1990. Een van de belangrijke argumentaties voor het huidige bezuinigingsbeleid is dat de omvang van de kollektieve sektor een belemmering is geworden voor het funktioneren van de markt. Uit berekeningen blijkt dat het door de CPN voorgestelde beleid leidt tot een daling van de omvang van de kollektieve sektor. Door dit beleid vinden veel mensen een baan en dus daalt het aantal mensen dat voor hun inkomen afhankelijk is van de overheid. De omvang van de kollektieve sektor wordt het meest effektief teruggedrongen door een werkgelegenheidspolitiek zonder dat de kollektieve voorzieningen aangetast hoeven te worden.
Alle gemaakte berekeningen zijn vanzelfsprekend afhankelijk van een aantal veronderstellingen over bijvoorbeeld de ontwikkelingen in het buitenland. De in de tabellen weergegeven cijfers moeten dan ook niet worden opgevat als een spoorboekje voor de economie de komende vier jaar. Centraal staat de andere richting van economische politiek dan die van het kabinet Lubbers, en het laten zien dat zo'n andere richting van het beleid mogelijk is en ook wat betreft de overheidsfinanciën tot een positief resultaat leidt.

werkg/ds

TABEL 1

DE BELANGRIJKSTE VOORSTELLEN IN HET PROGRAMMA VAN DE CPN

- Alle bedragen zijn in miljoenen guldens, een +teken duidt op een toename en een - teken duidt op een afname t.o.v. de miljoenenota;
- De weergegeven bedragen zijn in prijzen 1986;
- De bedragen hebben betrekking op het verschil in uitgaven- resp. inkomstenniveau in 1990.
- Bedragen zijn afgerond op 50 miljoen gulden.

UITGAVEN

A. Sociale zekerheid

1.	Herstel uitkeringspercentages van de WW en WAO 80 % en van de WWV tot 75 %	2300
2.	Verlenging uitkeringsduur WWV tot pensioengerechtigde leeftijd	1500
3.	Afschaffing voordeurdelersregeling	150
4.	Verhoging van de minimumuitkering met een percentage gelijk aan de achterstand ontstaan door het niet toepassen van de koppeling in de periode 1980-1985 (7 % netto)	3000
5.	Toepassing koppeling in de periode 1986-1990	2000
6.	Verhoging bijstandsuitkering één-ouder-gezinnen tot 100 %	150
7.	Verlenging zwangerschapsverlof van 12 tot 16 weken	50
8.	Invoering herintredersregeling	50
	Totaal A	9200

B. Ambtenaren

9.	ATV van 38 naar 32 uur met volledige herbezetting en verbetering van de koopkracht voor de inkomens tot modaal	5450

C. Overige hoofdstukken

10.	Investeringsprogramma gericht op sociale woningbouw, energie, milieu, onderwijs en openbaar vervoer	4000
11.	Invoering van een nieuw studiefinancieringsstelsel	1200
12.	Herstel BKR	100
13.	Nieuwe initiatieven op het gebied van kunst en cultuur	100
14.	Verhoging begroting ontwikkelingssamenwerking	450
15.	Stopzetting bouw Woensdrecht	- 200
16.	Vermindering defensiebegroting tot niveau 1974	- 3400
17.	Afslanking WIR	- 3000
	Totaal C	- 750

TOTAAL UITGAVEN (A+B+C)	13900
AF: INKOMSTEN (D+E+F)	2900
SALDO	11000

INKOMSTEN

D. Sociale zekerheid

18.	Afschaffing premiegrenzen volksverzekeringen	1350
19.	Herziening premieheffingsgrondslag ten gunste van arbeidsintensieve bedrijven	0

E. Belastingen

20.	Verbetering van de inkomensherverdelende funktie van het belastingstelsel door de invoering van een systeem van belastingkortingen	0
21.	Bestrijding fraude en oneigenlijk gebruik aftrekposten	p.m.
22.	Ongedaan maken van de verlaging van de Vennootschapsbelasting	1400
23.	Tegengaan fraude met rente-inkomsten door invoering bronbelasting bij banken	p.m.
24.	Belasting op kapitaalexport	p.m.
25.	Verhoging belasting over aardgaswinsten o.a. door invoering heffing over Noordzeevelden	2000
	Totaal E	3400

F. Overige hoofdstukken

26.	Verlaging van de gasprijs voor kleinverbuikers met 15 cent per m^3	- 1850

TOTAAL INKOMSTEN (D+E+F)	2900
SALDO BELEIDSVOORSTELLEN CPN	
TOTAAL UITGAVEN	13900
AF: TOTAAL INKOMSTEN	2900
SALDO	11000

In % van het Netto Nationaal Inkomen

Extra uitgaven	3,5 %
Extra inkomsten	0,7 %
Saldo	2,8 %

TOELICHTING BIJ DE DIVERSE POSTEN

1. 'Financiële nota sociale zekerheid 1986' (pag 85).
2. 'CPN-voorstellen voor verbetering van het sociale stelsel op korte termijn' (1984, pag. 30)
3. Geschat op basis van 'Financiële nota' (pag 80).
4. Minima (in duizenden personen, geen onderscheid tussen 'echt' en 'onecht').

AOW	1470	
AWW	177	
AAW/WAO	210	
AAW	204	(zie 'Financiële nota 1986, pag.28)
RWW	416	
WW/WWV	95	
ABW	196	
TOTAAL	2768	

TOTAAL 2.976 miljoen

5. Verondersteld wordt een koopkrachtverbetering van 3 % voor de lagere inkomens.
6. Er zijn 126.000 éénouder gezinnen, ('Financiële nota 1986, pag. 28/29)
7. 50.000 uitkeringsgerechtigden krijgen 4 weken langer een uitkering Zie ook CPN-voorstellen (pag 31)
8. Het gaat hier m.n. om een scholingsprogramma
9. 15 % ATV en koopkrachtverbetering voor de lagere inkomens
11. Totale kosten van het stelsel bedragen 3 miljard. 1,8 miljard kan worden terugverdiend door verminderde uitvoeringkosten van de Algemene Kinderbijslagwet. Zie 'Deetman's norm is onze norm niet' (CPN/PSP, 1986).
13. Conform de eis dat voor kunst en cultuur 1 % van de rijksbegroting moet worden gereserveerd.
14. 10 % van de huidige begroting
16. 'CPN antwoordnota defensie 1984-1993(1984)
    Stijging periode 1975-1986: 2 miljard.
    'Miljoenennota 1986' (pag 13)
    stijging periode 1987-1990: 1,4 miljard.
18. 'Statistiek van de personele inkomensverdeling 1982' (pag.34).
22. 'Miljoenennota 1986' (pag.127)
26. 'Nationale rekeningen 1984', (pag 157)

TABEL 2

GEVOLGEN VAN HET CPN-PROGRAMMA VOOR DE STAATSBEGROTING

- Uitgangspunt van deze tabel zijn de berekeningen over de gevolgen van ongewijzigd beleid, zoals die zijn opgenomen in de 'miljoenennota 1986' (pag. 78/79);
- De cijfers in de tabel luiden in % van het Netto Nationaal Inkomen; posten met +teken verhogen het financieringstekort, posten met een -teken verlagen het tekort;
- De cijfers geven het verschil in uitgaven niveau in 1990 t.o.v. de raming in de miljoenennota aan;
- In de tabel zijn de rentelasten buiten beschouwing gelaten.

A. MILJOENENNOTA 1986

1.	tekort 1986	7,3 %
2.	Af: rentelasten	- 5,9 %
	Tekort excl. rentelasten 1986	1,4 %
3.	Daling uitgaven bij ongewijzigd beleid	- 3,6 %
4.	Daling inkomsten bij ongewijzigd beleid	3,5 %
	Tekort excl. rentelasten 1990	1,3 %
B.	BELEIDSVOORSTELLEN CPN (ZIE TABEL 1)	2,8 %
C.	EXTRA INKOMSTEN DOOR GEVOERDE BELEID	
5.	Toename van de 'progressiefaktor'	- 0,4 %
6.	Tengevolge extra groei:	
	6.1 stijging belastinginkomsten	- 1,3 %
	6.2 'effekt op de noemer'	- 0,3 %
7.	Verminderde uitgaven voor RWW, WWV en WW	- 1,8 %
	Totale extra inkomsten	- 3,8 %
	Tekort excl. rentelasten in 1990	0,3 %

TOELICHTING

1/4. Miljoenennota 1986 (pag.55, 78 en 79)

5. Verondersteld is een waarde van de progressiefaktor van 1,2 in plaats van 1.
(1,2-1)(verschil in progressiefaktor)
x (4x2) % (in de miljoenennota verondersteld groei
x 28 % (aandeel van de belastingen in het nationaal inkomen)
0,4 %

6. Verondersteld is 3 % groei i.p.v. 2 %. Dit heeft twee konsekwenties voor de gemaakte berekening. Ten eerste stijgen de belastinginkomsten: 1,2 x (4x1) % x 28 % = 1,3 %
Ten tweede daalt het tekort als percentage van het nationaal inkomen doordat het nationaal inkomen zelf toeneemt:
(4x1) % x 7 % (het niveau van het tekort) = 0,3 %

7. Verondersteld is een daling van de werkloosheid met 400.000 personen, waarvan 150.000 in de RWW, 125.000 in de WWV en 75.000 in de WW. Uitgaande van gemiddelde netto-uitkeringsbedragen van resp. 15.500, 22.000 en 25.000 per jaar geeft dat een besparing van 7 miljard ofwel 1,8 % van het nationaal inkomen.

TABEL 3

GEVOLGEN VOOR DE RENTELASTEN

A. In miljarden guldens

	NATIONAAL INKOMEN	TEKORT EXCL. RENTE	RENTELAST	TOTAAL TEKORT	STAATSSCHULD
1987	406	6	23	29	278
1988	434	4	25	29	307
1989	465	3	27	30	337
1990	497	1	29	30	367

B. In procenten van het netto nationaal inkomen

	TEKORT EXCL. RENTE	RENTELAST	TOTAAL TEKORT	STAATSSCHULD
1987	1,4 %	5,7 %	7,1 %	68,4 %
1988	1,0 %	5,8 %	6,8 %	70,7 %
1989	0,6 %	5,8 %	6,4 %	72,5 %
1990	0,3 %	5,8 %	6,1 %	73,8 %

Zie miljoenennota 1986 (pag.55).

Veronderstellingen: - economische groei 3 %
- inflatie 4 %
- rentestand 7 %

TABEL 4

GEVOLGEN VOOR DE OMVANG VAN DE COLLECTIEVE UITGAVEN

In % van het netto nationaal inkomen in 1990

1.	Daling uitgaven bij ongewijzigd beleid (tabel 2, post 3)	- 3,6 %
2.	Toename uitgaven als gevolg van het CPN-programma (tabel 1)	3,5 %
3.	Inverdieneffecten bij werkloosheidsuitkeringen (tabel 2, post 7)	- 1,8 %
4.	Gevolgen 1 % extra groei ('effekt op de noemer', (4x1) % x 60 % (omvang collectieve sektor))	- 2,4 %
	Totaal effect op de omvang van de collectieve uitgaven	- 4,3 %

an/verk2

Januari 1986, nr 53
Prijs *f* 0,50
Uitgave: Brochurehandel CPN
Hoogte Kadijk 145
1018 BH Amsterdam
Tel: 020 - 239704/262565
Postgiro 612991
t.n.v. Brochurehandel CPN